

**Commissie Overleg en Voorlichting
Milieuhygiëne Vliegbasis Leeuwarden**

Secretariaat:
Postbus 177
7940 AD MEPPPEL
telefoon: 0522-236251
telefax: 0522-236399

VERSLAG

Zestiende vergadering Commissie Overleg en Voorlichting
Milieuhygiëne Vliegbasis Leeuwarden van 6 november 2000

Aanwezig :

Dhr. dr. A.J. Mulder (voorzitter)	Gedeputeerde Provincie Fryslân (tot en met ag.pt. 11.)
Dhr. mr. A.L. Bennen	Gemeente Leeuwarden
Kol J.B. Crol	Defensie EID Noord-Oost Nederland
Mevr. G. van Delft-Jaasma	Burgemeester Gemeente Menaldumadeel
LtKol J.M.G. van Laarhoven	Luchtmachtstaf Hoofd Sectie Geluidhinder c.a.
Dhr. drs. M.H. Mudde (secretaris)	Defensie DGWT Noord-Oost Nederland
Dhr. drs. Tj. Raap	Provincie Fryslân
Maj H.J. Smedema	Hoofd Staf Voorlichting Vliegbasis Leeuwarden
Dhr. K.D. Stormer	Omwonenden Leeuwarden
Dhr. G. Verf	Omwonenden Menaldumadeel
Maj B. Vianen	Hoofd Verkeersleiding Vliegbasis Leeuwarden
Dhr. K.Vos	Milieuplatform Leeuwarden
Kol J.S. Willemse	Commandant Vliegbasis Leeuwarden.
7 belangstellenden	

Afwezig met kennisgeving:

Mevr. Veenbaas	Ministerie van VROM Inspectie Milieuhygiëne (wordt niet vervangen)
Mevr. Hafkamp	Wethouder Gemeente Leeuwarden (wordt vervangen door dhr. Bennen)
Dhr. Bakker	Wethouder Gemeente Tytsjerksteradiel (wordt niet vervangen)
Dhr. Vos	Wethouder Gemeente Leeuwarderadeel (wordt niet vervangen)
Dhr. Hagen	Omwonenden Gemeente Tytsjerksteradiel (wordt niet vervangen)
Dhr. Veldman	Omwonenden Leeuwarderadeel

1. Opening:

De voorzitter heet de aanwezigen welkom en opent de vergadering.

2. Mededelingen:

De secretaris deelt het volgende mede:

- * Bericht van verhindering is ontvangen van de bovengenoemde leden.
- * Uitgereikt is een notitie van het Ministerie van Defensie (DGWT/CD) over de stand van zaken met betrekking tot de normering Kosteneenheid/ontwikkeling Europese norm (*als nr. LW/00/16/17*). Deze notitie wordt voor kennisgeving aangenomen.
- * Daarnaast is uitgereikt een gecorrigeerde versie van bijvoegsel 1, behorende bij aanhangsel 2 bij de rapportage geluidhinder 1999 (*gevoegd als nr. LW/00.16/9a bij dit verslag*) Deze correctie komt aan de orde bij agendapunt 8.3.
- * Voorts is door dhr. Smedema ter informatie uitgereikt een overzicht van de verdeling van de klachten over de dorpen (*gevoegd als nr. LW/00.16/6f bij dit verslag*). Dit overzicht komt aan de orde bij agendapunt 11.

3. Suggesties voor te bespreken onderwerpen:

De voorzitter vraagt of de leden van de commissie onderwerpen willen inbrengen, die tijdens deze of een volgende vergadering besproken kunnen worden.

- * **Dhr. Verf** vraagt om een toelichting op de recentelijk in de media verschenen uitlatingen van de Bevelhebber van de Luchtmacht over de mogelijke opheffing van de secundaire start- en landingsbanen. Met name is hij benieuwd of dit gevolgen heeft voor de geluidcontour.
Dhr. Willemse antwoordt dat de Bevelhebber in het kader van het zoeken naar mogelijkheden om de kosten van de Luchtmacht te beperken het beëindigen van het onderhoud van secundaire banen heeft genoemd. Hij voegt daar aan toe dat dit voor de Vliegbasis Leeuwarden voorlopig niet aan de orde is, omdat pas in het jaar 2004 het reguliere groot onderhoud van het banenstelsel is gepland. Voorts wijst hij op de specifieke meteorologische omstandigheden in Leeuwarden, waar in verband met harde wind vaak uitgeweken moet worden naar de secundaire baan. De voor de secundaire baan berekende geluidruimte wordt dan ook daadwerkelijk gebruikt. Zijn inschatting is dat het in de Leeuwarder situatie moeilijk zal zijn de secundaire baan te sluiten.

4. Spreekrecht publiek:

De voorzitter stelt de in het publiek aanwezige belangstellenden in de gelegenheid om onderwerpen aan te dragen, waarover zij het woord willen voeren.

- * **Mevr. Tigchelaar-Pelser** wil nog reageren op de (als LW/00.16/13 genummerde) brief die zij heeft ontvangen van de Vliegbasis Leeuwarden. Daartoe zal gelegenheid worden geboden bij agendapunt 8.2.
- * **Dhr. Ypma** heeft nog een vraag op de brief die hij heeft gekregen van de voorzitter. Bij agendapunt 7.6 zal deze kunnen worden gesteld.

5. Verslag 15e vergadering dd 15 mei 2000 (toegezonden als nr. LW/00.16/1).

Het verslag wordt vastgesteld met de volgende wijzigingen:

- * Blz. 1, ag.pt. 2, 3e *: "Defensienota" moet zijn "Defensiekrant".

6. Lijst van aandachts- en actiepunten (toegezonden als nr. LW/00.16/2)

Op verzoek van **de voorzitter** stelt **de secretaris** niet aandachts- en actiepunten aan de orde, voor zover deze niet geagendeerd zijn voor deze vergadering.

- * punt 1: **Gevolgen Defensienota voor vliegbasis Leeuwarden:**
Nu de Defensienota is vastgesteld door de Tweede Kamer kan het overleg tussen de voorzitter en Staatssecretaris van Hoof van Defensie over de eventuele gevolgen voor de (geluids)zoning van de vliegbasis Leeuwarden worden voortgezet. **De voorzitter** stelt dat er op dit punt sprake is van een toezegging van de Staatssecretaris, zodat het initiatief van dhr. van Hoof wordt afgewacht. Aandachtspunt wordt gehandhaafd.
- * punt 5: **Jaarverslag:**
De secretaris streeft ernaar het concept-jaarverslag 1999/2000 op de 17^e vergadering voor te leggen aan de commissie.
- * punt 6: **Begroting:**
Het Ministerie van Defensie heeft (met de als nr. LW/00.17/3 bijgevoegde) brief de begroting van de commissie voor het jaar 2000 goedgekeurd. De secretaris heeft (met brief nr. LW/00.16/5) op 7 september 2000 de begroting voor het jaar 2001 ingediend (zie tevens ag.pt. 7.2).
- * punt 9: **Voorlichtingsfolder gebruik vliegbasis Leeuwarden:**
Dhr. Smedema deelt mede dat een eerste concept voor een brochure over de vliegbasis Leeuwarden nog dit jaar zal worden aangeboden aan de voorlichtingscommissie, zodat deze na behandeling door de COVM volgend jaar kan worden gedrukt.
- * punt 12: **Zonering Wet geluidhinder:**
Dhr. Van Laarhoven doet verslag van het met de provincie Fryslân en de betrokken gemeenten gevoerde overleg over het al dan niet verkleinen van de van rechtswege vastgestelde 50 dB(A) geluidcontour van de zonering Wet geluidhinder. Door juristen van het Ministerie van Defensie is de notitie van de provincie Fryslân (aan de commissie aangeboden als nr. LW/00.15/6) uitvoerig bestudeerd. Dit heeft uiteindelijk geleid tot de conclusie, dat het voorstel

voor het berekenen en in bestemmingsplannen opnemen van een verkleinde 50 dB(A)geluidszone (al dan niet in combinatie met de verkleinde 50 dB(A) + 5 dB(A)) onvoldoende zekerheid biedt. Deze conclusie is reeds medegedeeld aan vertegenwoordigers van de betrokken gemeenten, maar zal nog schriftelijk worden bevestigd, zodat deze kan worden betrokken bij de thans in voorbereiding/procedure zijnde bestemmingsplannen Buitengebied. Vastgesteld wordt dat dit onderwerp kan worden afgevoerd van de aandachtspuntenlijst.

* punt 15: **Verbeterpunten naar aanleiding van evaluatie**

15.a **De secretaris** deelt mede dat hij bij Defensie navraag heeft gedaan betreffende de uitvoering van de toegezegde wijziging van de instellingsbeschikking. Dit actiepunt zal worden opgepakt door Defensie.

15.b **Dhr. Van Laarhoven** zet uiteen dat de vliegbasis op dit moment beperkte mogelijkheden heeft om gedurende het jaar te beoordelen hoe de daadwerkelijk gevlogen vliegbewegingen (verdeeld over de verschillende routes, al dan niet met naverbrander) zich verhouden tot de invoergegevens van het NLR. Hiermee kan enigszins gestuurd worden in het vliegprogramma, zodat de vastgestelde geluidszone niet wordt overschreden. Daarnaast kunnen diverse varianten van oefenprogramma's worden doorgerekend om te beoordelen, welke variant het beste past binnen de zone. Het voornemen bestaat om binnenkort aan de vliegbases een nieuw computersysteem beschikbaar te stellen, waarmee de voortgang van de vulling van de zone beter kan worden gevolgd. Op basis hiervan wordt het ook beter mogelijk om tijdens de vergaderingen van de commissie in algemene termen aan te geven wat de stand van zaken is.

7. **Ingekomen/opgevraagde/verzonden stukken:**

- 7.1 Brief Secretaris aan Staatssecretaris van Defensie betreffende opvolger van F-16 (*is toegezonden als nr. LW/00.16/4*)
Dhr. Verf merkt op dat tijdens de open dagen van de Koninklijke Luchtmacht op de Vliegbasis Volkel de kandidaat-opvolgers van de F-16 zijn gedemonstreerd. Hij heeft begrepen dat toen is gebleken dat de geluidproductie van deze toestellen nogal tegen viel. **Dhr. Verf** stelt voor om deze toestellen ook tijdens de volgend jaar op de Vliegbasis Leeuwarden te organiseren open dagen te laten vliegen, zodat de commissieleden zelf kunnen ervaren wat de geluidbelasting is. Op basis daarvan kan eventueel een aanvullend advies aan de Staatssecretaris worden gegeven. **De voorzitter** ondersteunt dit voorstel.
Dhr. Willemse merkt op dat de hoeveelheid geluid die de toestellen tijdens de open dagen hebben geproduceerd niet representatief is voor het gebruik dat de Luchtmacht ervan wil maken. De fabrikanten hebben de open dagen gebruikt om de mogelijkheden van de toestellen te demonstreren. Het is op dit moment nog niet duidelijk of de 3 kandidaat-toestellen naar de open dagen van Leeuwarden komen. Dit zal afhangen van de stand van zaken van de besluitvorming op dat moment.
- 7.2 Brief Secretaris aan Ministerie van Defensie betreffende begroting 2001 (*is toegezonden als nr. LW/00.16/5*)
Deze brief wordt voor kennisgeving aangenomen.
- 7.3 Defensie Milieubeleidsnota 2000 (*is toegezonden als nr. LW/00.16/11*).
Deze nota wordt voor kennisgeving aangenomen.
- 7.4 Rapportage onderzoek naar TNO naar de luchtkwaliteit tijdens oefeningen op de Vliegbasis Leeuwarden (*is toegezonden als nr. LW/00.16/1*)
Dhr. Vos is van mening dat de rapportage een informatief document is over de stoffen die vrijkomen bij een bepaalde oefening. Het Milieuplatform Leeuwarden heeft erop aangedrongen dat inzicht wordt verschaft over de bijdrage van de Vliegbasis (neerslag stoffen, kerosinedampen) aan de luchtverontreiniging rondom Leeuwarden. Hij merkt op dat uit de rapportage niet duidelijk wordt of er met of zonder naverbrander is gevlogen. Volgens **dhr. Vos** is dit wel relevant, omdat eerder al is gebleken dat door de onvolledige verbranding bij het gebruik van de naverbrander meer luchtverontreiniging plaatsvindt. **Dhr. Willemse** betwijfelt of deze stelling juist is. Zijns inziens zorgt de afterburner juist voor een betere verbranding in vergelijking met bijvoorbeeld statonair draaien en taxiën. **De voorzitter** stelt vast dat het onderzoek een goed inzicht geeft in de bijdrage van de vliegbasis aan de luchtverontreiniging van Leeuwarden, maar dat het

nog een vraagpunt is of er ten tijde van het uitgevoerde onderzoek al dan niet gebruik is gemaakt van de naverbrander en of dit nog van invloed is geweest op de resultaten. **Dhr. Willemse** zegt toe dit naan

- 7.5 Brief College van Burgemeester en Wethouders van Tytsjerksteradiel betreffende de tijdelijke benoeming van dhr. B.R. Bakker als lid van de COVM in verband met ziekte van dhr. van der Werf (*is toegezonden als nr. LW/00.16/14*). Deze brief wordt voor kennisgeving aangenomen.
- 7.6 Brief Voorzitter aan dhr. Ypma betreffende uitkomst bemiddelingspoging inzake woning Skierhústerwei 42 Jelsum (*is toegezonden als nr. LW/00.16/15*)
Dhr. Ypma spreekt zijn teleurstelling uit over het resultaat van de bemiddelingspoging. Hij vraagt of het juist is dat Defensie het bod dat is gedaan op zijn woning in Jelsum heeft gestaafd op de uitspraak van de Nationale Ombudsman. **De voorzitter** heeft daar geen antwoord op. Hij zet uiteen dat hij de gesprekken met dhr. Ypma en het Ministerie van Defensie is aangegaan in de veronderstelling dat er nog een opening te vinden zou zijn. Hij was onaangenaam verrast toen hij tijdens het gesprek met Generaal van den Rovaart in kennis werd gesteld van het feit dat de Nationale Ombudsman reeds een uitspraak had gedaan. Door de uitspraak van dit hoge(re) orgaan is er geen rol meer voor de COVM of de voorzitter weggelegd. **Dhr. Ypma** is van mening dat de Ombudsman alleen een uitspraak heeft gedaan over de handelswijze van Defensie en niet over de waarde van de woning. Hij acht het misleidend dat Defensie zich verschuilt achter de uitspraak van de Ombudsman. **Dhr. Crol** wijst erop dat de Ombudsman heeft geoordeeld of Defensie de gemaakte afspraken betreffende de berekening van het uit te brengen bod op de juiste wijze heeft gehanteerd. In eerste instantie was dat niet het geval. Vervolgens heeft Defensie het bod op de door de Ombudsman aangegeven wijze bijgesteld. **Dhr. Ypma** stelt dat de Ombudsman niet de waarde van de woning heeft bepaald. **Dhr. Crol** stelt dat dat ook niet nodig was omdat er al een taxatierapport lag. De uitspraak van de Ombudsman betrof de toegepaste procedure. **Dhr. Ypma** blijft het oneens met deze uitleg. Zijns inziens was er reden geweest om een tweede taxatie uit te laten voeren. Hij dankt de voorzitter voor de bemiddeling. **De voorzitter** concludeert dat hij zijn best gedaan heeft om een oplossing te bereiken. Nu dit niet gelukt is, is de rol van de COVM uitgespeeld. **Dhr. Ypma** onderschrijft dit en deelt mede dat hij inmiddels de Ombudsman opnieuw heeft benaderd.

8. Klachtenbehandeling.

8.1 Klachtenoverzicht Staf Voorlichting vliegbasis Leeuwarden.

Dhr. Verf merkt op dat hem is gebleken dat het niet altijd duidelijk is of mensen die bellen naar Staf Voorlichting daadwerkelijk worden geregistreerd als indiener van een klacht of slechts als steller van een informatieve vraag en stelt voor de manier van werken op dit punt nog eens kritisch te beschouwen. **Dhr. Smedema** antwoordt dat door de Staf Voorlichting altijd wordt gevraagd of er een formele klacht genoteerd moet worden.

* **Overzicht mei 2000** (*toegezonden als nr. LW/00.16/6a*)
Dhr. Verf vraagt naar aanleiding van klacht nr. 102V of het beoefenen van zogenoemde “simulated flame out” leidt tot extra geluidhinder. **Dhr. Willemse** betwijfelt dat, omdat tijdens deze oefening de motor niet daadwerkelijk wordt uitgeschakeld, wel wordt er even ingehouden. **Dhr. Verf** antwoordt dat bij klacht 101V over dezelfde gebeurtenis (zij het later geregistreerd, omdat er later is gebeld) wel sprake is van “veel hinder”. **De voorzitter** acht het merkwaardig dat er sprake is van overlast terwijl er minder geluid wordt geproduceerd. **Dhr. Willemse** veronderstelt dat het voortzetten van het geluid na de korte periode met weinig geluid geleid kan hebben tot de klachten.

* **Overzicht juni 2000** (*toegezonden als nr. LW/00.16/6b*)
Dhr. Verf wijst erop dat er in deze maand diverse klachten zijn geregistreerd afkomstig van plaatsen buiten de zone. **Dhr. Willemse** antwoordt dat in deze periode de oefening “Clear hunter” is gehouden. **Dhr. Stormer** vraagt of het juist is dat tijdens deze oefening

op een hoogte van 75 meter mag worden gevlogen. **Dhr. Willemse** antwoordt dat in de klachtenrapportage abusievelijk 75 meter is genoemd. De toegestane –en daadwerkelijk gevlogen- minimum vlieghoogte bedraagt tijdens dergelijke specifieke oefeningen 150 meter. Alleen op de daartoe aangewezen laagvliegroutes mag worden gevlogen op een hoogte van 75 meter.

- * **Overzicht juli 2000** (*toegezonden als nr. LW/00.16/6c*)
De voorzitter wijst op het grote aantal (15) klachten over het demonstratievliegen. **Dhr. Verf** is van mening dat deze activiteiten moeten worden geschaard onder de categorie “vermijdbare hinder”. **Dhr. Smedema** legt uit dat het hier ging om oefeningen die aanvankelijk op een andere basis uitgevoerd zouden worden. Omdat op het laatste moment uitgeweken diende te worden naar de vliegbasis Leeuwarden ontbrak de tijd voor een adequate aankondiging in de media. Daardoor was er sprake van een groter aantal klachten dan gebruikelijk.
- * **Overzicht augustus 2000** (*toegezonden als nr. LW/00.16/6d*)
Dhr. Verf is verbaasd over klacht nr. 124V. Bij de genomen actie is aangegeven dat er in de periode 31 juli tot 4 augustus is gevlogen vanaf de korte baan, hetgeen een klacht uit Franeker zou verklaren. **Dhr. Smedema** heeft hier geen verklaring voor. In de rapportage wordt de door de klager genoemde plaatsnaam genoteerd.
De voorzitter is van mening dat bij klacht 129 uit Marssum betreffende de tweede vlieger van een formatie, die niet voldaan heeft aan de opgedragen route een voorbeeld is van vermijdbare hinder. **Dhr. Willemse** merkt op dat het hier de klacht van mevr. Tigchelaar-Pelser betreft, waarop bij agendapunt 8.2 zal worden teruggekomen.
- * **Overzicht september 2000** (*toegezonden als nr. LW/00.16/6e*)
De voorzitter wijst op het grote aantal (58) klachten betreffende de oefening “Frisian Flag” en geeft aan dat deze oefening is geagendeerd als punt 11 van deze vergadering. **Dhr. Smedema** merkt op dat er daarnaast klachten waren over het avondvliegen. Dit komt aan de orde bij agendapunt 12.2. **De voorzitter** merkt op dat opnieuw blijkt dat met name de niet geplande extra activiteiten het klachtenpatroon bepalen.

8.2 Afschriften schriftelijk ingediende/afgedane klachten.

- * **Brief van dhr/mevr. Bosma** uit Leeuwarden van 23 februari 2000 (*toegezonden als nr. LW/0015/8*) en antwoord van Hoofd Staf Voorlichting van 13 juli 2000 (*toegezonden als nr. LW/00.16/7*)
De voorzitter wijst erop dat in het antwoord van Hoofd Staf Voorlichting op de brief van mevr. Bosma over het avondvliegen is aangegeven dat de mogelijkheid bestaat om nog vaker en langer ’s avonds te vliegen dan thans gebeurt. Hij is van mening dat het toch tot grote problemen zou leiden indien daadwerkelijk van deze mogelijkheid gebruik gemaakt zou worden. **De secretaris** stelt voor de inhoudelijke behandeling van dit onderwerp plaats te laten vinden onder agendapunt 12.2
- * **Brief van dhr./mevr. de Wind** uit Menaldum van 15 september 2000 (*toegezonden als nr. LW/00.16/8a* en reactie Commandant Vliegbasis Leeuwarden (*toegezonden als nr. LW/00.16/8b*)
Dhr. Verf merkt op dat de COVM de brief van dhr. de Wind nog moet beantwoorden. Hij stelt voor om in dat antwoord, naast de ingrediënten die zijn aangedragen in de reactie van de commandant de volgende punten op te nemen:
  - Aansporing om, ondanks de uit de brief blijkende scepsis, door te blijven gaan met het indienen van klachten, omdat zowel de vliegbasis als de COVM daar wel degelijk iets mee doen.
  - Aanbeveling om klachten zo nauwkeurig mogelijk te specificeren (tijdstip, duidelijke omschrijving) omdat het dan beter mogelijk is om gerichte actie te ondernemen.
  - Weerleggen van de onjuiste stelling dat bewoners van Menaldum meer overlast zouden ondervinden dan bewoners van Marssum.

Voorts stelt **dhr. Verf** voor om het probleem van het regelmatig in gesprek zijnde

klachtennummer op te lossen door een 2 e telefoonnummer of het installeren van nummerherkenning op de klachtenlijn. **Dhr. Willemse** antwoordt dat de personele bezetting van de Staf Voorlichting te beperkt is om alle klagers direct te woord te staan. **Mevr. Van Delft** stelt dat ook met een antwoordapparaat kan worden verwezen naar het bestaande gratis klachtennummer. **Dhr. Van Laarhoven** bevestigt dat een dergelijke doorverwijzing tot de mogelijkheden behoort. **Dhr. Willemse** zegt toe te bezien wat er op dit punt mogelijk is.

Mevr. Van Delft vraagt om een reactie op de stelling van dhr. Wind dat de stand van het vliegtuig t.o.v. het aardoppervlak een zodanig invloed heeft op de geluidbelasting dat bewoners van Menaldum verhoudingsgewijs meer overlast zouden ondervinden. **Dhr. Willemse** is van mening dat de stand van het vliegtuig weinig invloed heeft op de geluidsuitstraling. Hij merkt op dat het gebruik van de naverbrander wel een positieve invloed heeft op de geluidhinder, omdat de vliegtuigen veel eerder op hoogte zijn. Door de invoering van de nieuwe motoren is het mogelijk de naverbrander slechts te gebruiken bij het eerste deel van de start, waardoor de hinder voor de omgeving verder wordt teruggebracht. Deze gewijzigde vertrekprocedure kan evenwel pas worden ingevoerd, nadat alle vliegtuigen zijn voorzien van een nieuwe motor en de berekening van de jaarcontour erop is aangepast. **Dhr. Verf** vraagt of het bedoelde positieve effect voor de omgeving niet ten koste gaat van de vlak bij de baan gelegen dorpen, zoals Marssum. **Dhr. Willemse** antwoordt dat er ook in die dorpen een positief effect zal optreden, omdat de naverbrander bij het passeren daarvan al zal zijn uitgeschakeld.

Dhr. Stormer heeft naar aanleiding van de brief van dhr. de Wind de volgende vragen en opmerkingen:

- Er wordt een vergelijking gemaakt met de inzet van straaljagers tijdens de treinkaping bij Wijster. Waren er toen al F-16's?. Antwoord **dhr. Willemse**: Nee, destijds vloog de Koninklijke Luchtmacht nog met Starfighters.
- In de brief staat dat de luchtmacht altijd antwoordt dat dhr. de Wind de enige is die klaagt. Wordt dat medegedeeld? Antwoord **dhr. Smedema**: Absoluut niet.
- Uit het klachtenoverzicht blijkt niet dat in Menaldum meer dan gemiddeld overlast van de oefening "Frisian Flag" is ondervonden. Van alle klachten kwamen er 4 uit Menaldum.
- Dhr. de Wind stelt dat de situatie in Menaldum 20 keer erger is dan bij Schiphol. Kan dat? **Dhr. Willemse** wijst erop dat geluidhinder subjectieve elementen kent. **Mevr. Van Delft** stelt dat er bij Schiphol sprake is van een ander soort geluid. **Dhr. Willemse** stelt hier tegenover dat het aantal vliegbewegingen daar vele malen groter is, terwijl deze bovendien de hele dag door plaatsvinden.

Mevr. Van Delft brengt naar voren dat in een brief van dhr. Wind aan de gemeente is gesteld dat er in Menaldum regelmatig een bruine streep op de grond ontstaat, die wordt geweten aan het dumpen van kerosine. **Dhr. Willemse** antwoordt dat dit pertinent onwaar is, omdat de F-16 niet in staat is kerosine te lozen, anders dan door het afgooien van complete brandstoftanks.

* **Brief Hoofd Luchtverkeersbeveiliging aan mevr. Tigchelaar-Pelser** uit Marssum .
(toegezonden als LW/00.16/13)

Mevr. Tigchelaar-Pelser spreekt haar waardering uit over het antwoord van dhr. Vianen. Zij stelt het op prijs dat in dit geval vermijdbare hinder is erkend en dat passende maatregelen zijn getroffen. Spreekster benadrukt evenwel dat het vaker voorkomt dat bij het vliegen in formatie niet geheel conform de procedure wordt gevlogen en bepleit deze manier van vliegen te beperken. Voorts spreekt zij haar verbazing uit over de in de rapportage opgenomen samenvatting van haar klacht. Ook is zij niet te spreken over de manier van optreden van een functionaris van Staf Voorlichting, die in sommige gevallen in reactie op klachten zou hebben aangegeven dat de gemelde geluidhinder wel wat zou meevallen. Tenslotte merkt zij op dat er bij herhaling geantwoord wordt dat de vliegers zullen worden gewezen op de noodzaak van het correct volgen van de procedures. Zij vraagt zich af wanneer dit tot resultaat zal leiden. **Dhr. Smedema** kan zich niet voorstellen dat door zijn personeel de hinder wordt gebagatelliseerd, maar zal e.e.a binnen zijn afdeling aan de orde stellen. **Dhr. Willemse** sluit zich hierbij aan. **De voorzitter** acht het van belang om zo nu en dan van de indieners van de klachten zelf te horen hoe zij de klachtenbehandeling hebben ervaren als aanvulling op de schriftelijke rapportage

8.3 **Rapportage Geluidhinder 1999 van de Koninklijke Luchtmacht**

Dhr. Van Laarhoven geeft een korte toelichting op het (*als nr. LW/00.16/9 toegezonden*) landelijke klachtenoverzicht over 1999. Hij wijst erop dat een gecorrigeerde versie van bijvoegsel 1, behorende bij aanhangsel 2 bij de rapportage is uitgereikt (*en gevoegd als nr. LW/00.16/9a bij dit verslag*). Daarnaast wijst hij erop dat in punt 6 van de rapportage het jaartal 2003 (waarop de saneringsmaatregelen van het industrieel geluid uitgevoerd dient te zijn) niet is ingevuld. **Dhr. Van Laarhoven** wijst erop dat landelijk sprake is van een min of meer gelijk gebleven aantal klachten. Het aantal klachten rondom vliegbases is iets toegenomen, terwijl het aantal klachten in het overige gebied juist iets is afgenomen. **Dhr. Verf** wijst erop dat in het Noorden van het land sprake is van een toename, mede als gevolg van de vele oefeningen, die in dit landsdeel worden gehouden. Hij acht dit verontrustend voor de COVM en is van mening dat er aanleiding is voor een bijstelling in de programmering. **Dhr. Van Laarhoven** antwoordt dat er al regelmatig wordt uitgeweken naar het buitenland, maar dat er als gevolg van de in NAVO-verband afgesproken wederkerigheid toch ook in Nederland geoefend dient te worden. Deze vinden verhoudingsgewijs vaak plaats in de vier noordelijke provincies als gevolg van de elders geldende belemmeringen van de luchtruimstructuur. **Mevr. Van Delft** vraagt waarom de grote oefeningen altijd in de zomer worden gehouden, terwijl dan veel mensen buiten vertoeven. **Dhr. Verf** voegt daaraan toe dat het programmeren van "Frisian Flag" in de septembermaand wel erg ongelukkig was. **Dhr. Willemse** bestrijdt dat grote oefeningen doorgaans in de zomermaanden worden gehouden. Voorts deelt hij mede dat "Frisian Flag" volgend jaar later in het jaar zal plaatsvinden.

9. **Vliegbaanregistratie Vliegbasis Leeuwarden.**

Dhr. Van Laarhoven geeft een korte toelichting op de rapportage betreffende de in juli 2000 uitgevoerde vliegbaanregistratie (*toegezonden als nr. LW/00.16/10*). Evenals voorgaande jaren is er geen afwijking van de voorgeschreven vliegbanen geregistreerd. **Dhr. Vos** vraagt waarom de bij de registratie gebruikte Flycatcher op de basis was gestationeerd, omdat de vliegers er dan kennis van kunnen hebben. **Dhr. Van Laarhoven** antwoordt dat het in de rapportage genoemde Defensierrein niet de vliegbasis was, maar een zendercomplex bij Dronrijp. Het personeel van de flycatcher was ook niet op de basis gelegerd. Voorts heeft de flycatcher een radarfrequentie gebruikt die niet herkenbaar is voor de apparatuur in de F-16's. Bovendien zijn de registraties gedaan op plaatsen, waar de vliegers in verband met de eigen veiligheid alle aandacht bij het vliegen dienen te bepalen. Deze zorg voor de veiligheid is overigens een van de verklarende factoren voor het niet voorkomen van afwijkingen. **Dhr. Vos** is van mening dat de Flycatcher steekproef wel een erg incidenteel karakter heeft, te meer omdat –blijkens de rapportage– op twee van de geplande dagen de techniek het liet afweten. Voorts vraagt **dhr. Vos** zich af of het niet beter is in plaats van een geclusterde steekproef, vaker kortere registraties te verrichten. **Dhr. Van Laarhoven** antwoordt dat er om organisatorische redenen gekozen is voor het registreren in periodes van 1 week. Hij voegt eraan dat de registratie noodzakelijkerwijs het karakter heeft van een steekproef. De Raad van State heeft geoordeeld dat het acceptabel is dat deze steekproef niet vaker dan twee keer per jaar wordt gehouden. Op een vraag van **dhr. Vos** antwoordt **dhr. Van Laarhoven** dat dit jaar in verband met een reorganisatie slechts één steekproef wordt gehouden. De reden hiervoor is dat de luchtverdedigingseenheden die de geluidregistratie als neventaak hadden, per 1 april 2000 zijn opgeheven. Om in de daardoor ontstane lacune te voorzien is inmiddels besloten een afzonderlijke eenheid voor de vliegbaanregistratie in te stellen, die de beschikking krijgt over een eigen Flycatcher. Op de langere termijn zal een systeem worden geïnstalleerd waarmee het mogelijk wordt vanaf een centrale locatie de registratie uit te voeren.

10. **Geluidszone vliegbasis Leeuwarden** **Rapportage jaarberekening over 1999 (onderzoek ex art. 25 lid 4 LVW).**

Desgevraagd geeft **dhr. Van Laarhoven** een korte toelichting op de (*met nr. LW/00.15/9 toegezonden*) jaarrapportage vliegbasis Leeuwarden over 1999. Hij stelt vast dat de wettelijk vastgestelde geluidszone niet is overschreden. Evenals enkele voorgaande jaren is er op een plaats ten westen van de hoofdstartbaan wel sprake van een geringe overschrijding van de 65 dB(A) contour. Dit houdt verband met de afgesproken procedure om indien mogelijk Marssum te vermijden.

Mevr. Van Delft stelt vast dat er opnieuw sprake is van een forse overschrijding van de vastgestelde geluidszone. Zij is van mening dat dit na zes jaar niet meer kan worden afgedaan als incidenteel, maar dat de overschrijding als structureel gekwalificeerd dient te worden. **Dhr. Van Laarhoven** is het niet eens met deze opvatting. De afgelopen zes jaar zijn er steeds aanwijsbare - niet structurele- omstandigheden geweest die de overschrijding kunnen verklaren. In dat verband noemt hij de tijdelijke stationering van vliegtuigen in Italië, Goose Bay en de Verenigde Staten.

Mevr. Van Delft wijst erop dat de omgeving van de vliegbasis wordt geconfronteerd met de binnen de zoning geldende restricties voor nieuwbouw en aanvullende eisen voor verbouwingen, hetgeen moeilijk kan worden uitgelegd aan belanghebbenden als jaar na jaar de geluidbelasting veel lager is dan aangenomen. **Dhr. Van Laarhoven** is van mening dat als alle op Leeuwarden gestationeerde vliegtuigen op Leeuwarden aanwezig zijn en er minder gebruik gemaakt wordt van de naverbrander, de vastgestelde geluidszone maar juist voldoende zal blijken te zijn. Deze situatie zou mogelijk volgend jaar al kunnen optreden. **Mevr. Van Delft** wijst erop dat de onderbenutting met name in de lengterichting van de zone optreedt. Door de beperkingen in de breedte van de geluidszone zal het ook bij een volledige belegging van de basis gedurende een bepaald jaar nog niet mogelijk zijn om in de lengterichting de zone geheel te benutten. **De voorzitter** memoreert dat hij 2 jaar geleden dit onderwerp heeft aangekaart bij de Staatssecretaris van Defensie. Daarbij heeft hij gevraagd om aan te geven hoeveel jaren onderbenutting nodig zijn om deze als structureel aan te merken. **Voorzitter** kan zich voorstellen dat Defensie wil vasthouden aan vergunde ruime geluidruimte, omdat een ruime veiligheidsmarge het functioneren vergemakkelijkt. Dat neemt echter niet weg dat hij het noodzakelijk vindt om een oplossing te vinden voor de problematiek van de planologische restricties in Menaldum en Wyns. **Dhr. Verf** is eveneens van mening dat Defensie voldoende geluidruimte zal moeten behouden, maar dat het daarbinnen mogelijk moet zijn de problematiek van Menaldum en Wyns op te lossen, te meer omdat een belangrijk deel van de buitenlandse activiteiten van de Luchtmacht zal worden gecontinueerd. **De voorzitter** kondigt aan dat hij, nu uit de Defensienota is gebleken dat de belegging van de vliegbasis Leeuwarden niet zal wijzigen, hierover opnieuw in overleg zal treden met de Staatssecretaris. **De secretaris** wijst erop dat dit voornemen reeds op de aandachtspuntenlijst staat vermeld. **De voorzitter** lijkt het een goed idee de Staatssecretaris van Defensie eens uit te nodigen voor een vergadering van de COVM, waarbij met name dit punt kan worden besproken. **Dhr. Verf** merkt op dat dit mogelijk kan worden gecombineerd met de afsluiting van de werkzaamheden van de Stichting Geluidwerende Voorzieningen (SGV). Besloten wordt dit voorstel op de aandachtspuntenlijst te plaatsen.

11. Oefening Frisian Flag.

De voorzitter memoreert dat hij met zijn brief van 7 april 2000 (*toegezonden als nr. LW/00.15\5*) de Staatssecretaris van Defensie heeft geadviseerd om de geluidhinder bij de oefening Frisian Flag te verminderen door de starts en landingen te spreiden over meerdere vliegbases. De Staatssecretaris heeft hierop geantwoord (*met de als nr. LW/00.16/3 toegezonden brief*) dat een dergelijke opzet niet goed mogelijk is.

Dhr. Verf uit zijn teleurstelling over de inhoud van de brief van de Staatssecretaris. Hij had gehoopt dat de suggesties om de hinder te beperken waren overgenomen. **Dhr. Verf** is van mening dat door deze opstelling van Defensie het geleidelijk weer toegenomen draagvlak van de vliegbasis in de regio ernstig wordt ondermijnd. Hij is van mening dat een oefening van een dergelijke omvang niet past in deze regio. Volgens hem is het aantal klachten dan ook nog niet eerder zo groot geweest. **Dhr. Verf** stelt met nadruk dat de opzet van deze oefening echt moet veranderen, omdat anders een confrontatie met de omgeving niet kan uitblijven. Hij houdt nogmaals een pleidooi om de deelnemende vliegtuigen voor een belangrijk deel vanaf de eigen thuisbasis te laten vliegen en uitsluitend voorzover dat strikt noodzakelijk is de vliegbewegingen vanaf Leeuwarden uit te voeren.

(*Op dit moment verlaat dhr. Mulder de vergadering en neemt mevr. Van Delft het voorzitterschap over*).

Dhr. Willemse verduidelijkt dat de oefening Frisian Flag geen geheel nieuwe oefening is, maar een voortzetting van eerdere internationale oefeningen als bijvoorbeeld "Diatit". De omvang van de oefening is ten opzichte van de vroegere oefeningen ook min of meer gelijk gebleven (38 – 40 vliegtuigen). **Dhr. Verf** merkt op dat hij uit de Defensiebladen heeft begrepen dat er 50 vliegtuigen op Leeuwarden aanwezig waren. **Dhr. Willemse** antwoordt dat daarbij de niet vliegende reservevliegtuigen waren meegerekend. Wel is er ditmaal veel meer

media-belangstelling geweest, omdat het vanwege de internationale samenwerking zo'n goede oefening is. De omvang van de oefening heeft –voor zover het betrekking heeft op de vliegbasis Leeuwarden- het maximum bereikt. Wel is er een streven naar een groeiende diversiteit in de deelnemende toestellen. **Dhr. Willemse** deelt voorts mede dat de oefening volgend jaar later in het seizoen (eind oktober) zal worden gehouden. **Dhr. Willemse** stelt dat ook in Nederland dergelijke internationale oefeningen gehouden zullen moeten worden. De oefening wordt grotendeels gehouden boven de Noordzee en is qua omvang niet vergelijkbaar met Maple Flag (Canada) en Red Flag (VS), waar circa 90 vliegtuigen aan deelnemen. Volgens **dhr. Verf** worden er elders in Europa geen oefeningen van deze omvang gehouden. **Dhr. Willemse** bestrijdt dat. Andere landen als bijvoorbeeld België en Denemarken nemen daarin wel degelijk hun deel. **Dhr. Verf** heeft uit de Defensiebladen begrepen dat het in Europees verband wel degelijk een unieke oefening betreft. **Dhr. Willemse** antwoordt dat dit vooral betrekking heeft op het gebruik van tankervliegtuigen en de deelname vanaf andere bases, alsmede op de omvang van het oefengebied en de bij de oefening betrokken scenario's. Het aantal vliegtuigen dat opereerde vanaf de vliegbasis Leeuwarden was niet groter dan bij andere grote Europese oefeningen. **Dhr. Verf** wijst nogmaals op het verontrustend hoge aantal klachten (58). **Dhr. Willemse** tekent daarbij aan dat uit het uitgereikte overzicht (*gevoegd als nr. LW/00.16/6f bij dit verslag*) blijkt dat er sprake is van een merkwaardig onregelmatige verdeling over de diverse dorpen. Zo is een groot deel van de ingediende klachten (26) afkomstig uit Dronrijp, terwijl daar in de andere maanden van het jaar relatief weinig klachten vandaan komen. Hij merkt op dat de Luchtmacht alle klachten registreert, maar bestrijdt dat een toename van klachten altijd het gevolg is van een toegenomen overlast. **Dhr. Willemse** is ervan overtuigd dat in het verleden de overlast groter was dan tegenwoordig. Wellicht kan het grote aantal klachten over Frisian Flag worden verklaard door het feit dat de deelnemende vliegtuigen in zeer korte tijd na elkaar opstijgen. **Dhr. Verf** pleit nogmaals voor het zoeken naar mogelijkheden om de hinder te verminderen, bijvoorbeeld door het in grotere mate vliegen vanaf andere bases. Hij vindt het jammer dat de Luchtmacht in een periode van 2 weken zoveel goodwill verspeeld. Zijns inziens ademt de berichtgeving in de Defensiebladen vooral trots over de oefening uit, terwijl geen blijf gegeven wordt van zorg voor de omgeving.

12. Informatie commandant over gebruik vliegbasis.

12.1 Nachtvliegen

Dhr. Willemse geeft een toelichting op de (*als nr. LW/0016.16 toegezonden*) notitie over het nachtvliegen. Hij wijst erop dat momenteel uitvoering wordt gegeven aan het enkele jaren geleden al aangekondigde voornemen om vooralsnog 2 avonden in de week te gaan nachtvliegen. De definitieve behoefte aan nachtvliegen zal worden bepaald met inachtneming van: de mate van gewenste geoefendheid, de overlast voor de omgeving, de werklust voor het personeel en de geluidszonering.

Voorlopig vindt het nachtvliegen plaats op maandag- en dinsdagavond. **Dhr. Willemse** kan zich niet voorstellen dat er uiteindelijk zal worden besloten om daadwerkelijk gebruik te maken van de wettelijk bestaande mogelijkheden om 4 avonden per week te nachtvliegen. Op dit moment blijkt reeds dat zelfs bij een frequentie van 2 avonden per week een zware wissel op het personeel wordt getrokken.

12.2 Gebruik vliegbasis in afgelopen/komende periode

Dhr. Willemse noemt een aantal specifieke activiteiten in de komende periode: de open dagen van 6 en 7 juli 2001, de voortzetting van het nachtvliegen, de wapeninstructeurscursus FWIT in maart/april, 3 keer een periode van 3 weken Goose Bay, vanaf juli naar Amendola en in de tweede helft van 2001 deelname aan een grote oefening in Zweden/Noorwegen.

13. Vergaderschema 2001

Afgesproken wordt dat de 17^e vergadering zal plaatsvinden op 21 mei 2001, 16.00 uur en de 18^e vergadering op 12 november 2001 16.00 uur.

14. Rondvraag

Er wordt geen gebruik gemaakt van de rondvraag.

15. Sluiting

De wnd. voorzitter dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering.

